

На п'ятому, деструктивному етапі, йдеться про стійку, особливо небезпечну девіантну поведінку, тяжкі соціальні відхилення, стабільне відчуження особистості від суспільства, його норм і цінностей [3].

Отже, девіантна поведінка підлітків зумовлена такими соціально-психологічними чинниками як: труднощі перехідного періоду, емоційну напруженість, нерівноваженість, невизначеність становища підлітка, а також суперечність, зумовлена перебудовою механізмів соціального контролю.

Особливо небезпечні такі етапи розвитку девіантної поведінки, які пов'язані з входженням особистості до груп із асоціальною та антисоціальною спрямованістю, відчуження від суспільства, його норм та цінностей.

Таким чином, узагальнення різноманітних теорій, які розглядають як історичні, так і сучасні наукові погляди стосовно формування девіантної поведінки підлітків, дає можливість зробити висновок, що така поведінка є результатом складної взаємодії психологічних та соціальних факторів, дія яких, у свою чергу, пов'язана із системою відносин особистості.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у розробці програми профілактики девіантної поведінки в підлітковому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 88 с.
2. Змановская Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издат. центр “Академия”, 2003. – 288 с.
3. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения. – М.: ТЦ “Сфера”, 2003. – 160 с.
4. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С.Кон. – М., 1989. - 255 с.

Джуглей Н.

Науковий керівник – доц. Горішина Н.М.

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ МОЛОДІ

На сучасному етапі розвитку суспільства молодь розглядається як один з найбільш важливих ресурсів держави, рушійна сила нашого суспільства, яка може змінити його на краще. У цілому, роль молоді визначається наступними чинниками:

□ молодь є великою соціально демографічною групою, що займає значне місце у виробництві і виступає основним джерелом поповнення трудових ресурсів;

□ молодь – основний носій інтелектуального і фізичного потенціалу суспільства, вона володіє великими здібностями до праці, технічної та культурно-художньої творчості, продуктивної діяльності в усіх сферах людського буття;

□ молодь має великі соціальні та професійні перспективи, вона здатна швидше за інші соціальні групи суспільства оволодівати новими знаннями, спеціальностями і професіями.

Молоді притаманна також така важлива риса як ініціативність. Проте, на жаль на даному етапі розвитку вітчизняного суспільства не створено належних умов та можливостей для її реалізації. Основними перешкодами на шляху впровадження громадських та соціальних ініціатив молоді є брак коштів та відсутність підтримки з боку державних організацій та бізнес-структур.

У ситуації, що склалася сьогодні у країні важливим засобом розвитку громадських ініціатив молоді є соціальне проектування. Використання соціального проектування в роботі з молоддю дозволяє, з одного боку, адресно вирішувати соціальні проблеми в молодіжній сфері, а, з іншого боку, розвивати соціальну активність молоді людини, її здатність усвідомлено і цілеспрямовано перетворювати власне життя і навколишній мікросоціум.

Метою статті є аналіз соціального проектування як засобу формування ініціативності молоді.

Питання, що стосуються соціального проектування досліджуються у працях В. Курбатова, О. Курбатової, В. Лукова, Л. Оленгівської, С. Копилова та інших. Різні аспекти формування ініціативності розглядаються у працях А. Сороки, О. Трошкіна, С. Щавля, С. Леснікової, С. Тетерського, О. Мальцевої, М. Костіна, Л. Пашкіної та інших.

Розглядаючи проблему, слід розрізнити терміни «ініціативність» та «ініціатива». На думку О. Трошкіна, ініціативність – це складна якість особистості, у якій виявляється діяльнісний стан людини з її ставленням до цілей, змісту, характеру діяльності і прагненням мобілізувати свої морально-вольові зусилля на досягнення навчально-творчої та професійно-практичної мети. Найбільш істотними компонентами ініціативності є: спрямованість особистості на творчу діяльність; активність і енергійність; самостійність; здатність до реалізації особистісного почину [7]. Ініціатива – це засіб прояву даної якості, що є складовою діяльності” [8].

Аналізуючи сутність понять «ініціативність» та «ініціатива», М. Богуславський наголошує на первинності особистісної ініціативності, яка стає соціальною за таких умов: якщо вона спрямована на перетворення навколишньої дійсності та якщо коли до реалізації цієї ініціативи залучені інші члени соціуму [1, 15].

Аналіз наукової літератури показує, що розуміння ініціативності як якості особистості містить чимало спірних питань. Найчастіше ініціативність визначається вченими як здатність висловлювати прогресивні, творчі ідеї в процесі активної діяльності, як міра активної участі у ній, здатність до оригінальних способів дії, винахідливість тощо [4]. Ініціативність розглядається як моральна якість особистості, сукупність її зусиль та дій, спрямованих на втілення новаторських пропозицій, на задоволення інтересів та потреб [2].

Л. Пашкіна розглядає ініціативність як сформоване у колективі уміння до самостійних, цілеспрямованих, активних поетапних соціально значущих дій, що ґрунтуються на соціальних та моральних цінностях, на усвідомленій та відповідальній поведінці й діяльності. Специфіка ініціативності – у її орієнтації на ціль, яка виявляється в самостійній постановці мети та в самостійній організації діяльності, яка спрямована на досягнення цієї мети [6, 40].

У моральному сенсі ініціативність характеризується тим, що людина бере на себе більшу міру відповідальності, ніж цього потребує просте дотримання суспільних норм.

Як зазначає С. Щавель, ініціативність як соціальна якість суб'єкта являє собою критичне і, разом із тим, конструктивно-перетворювальне ставлення до навколишнього світу, до самого себе й своєї діяльності. Її антиподами виступають інертність, байдужість, консерватизм, у науці – догматизм і схоластика. Слід розрізняти спотворені форми ініціативності, такі як показуха, авантюризм, прожектерство, які виступають у вигляді «починань», нових підходів, але по суті спрямовані не на поліпшення справи, а на привернення уваги, отримання користі [9, 15].

Важливим для розуміння сутності поняття «ініціативність» є аналіз її видів. Класифікацію видів ініціативності за різними критеріями розроблено М. Говоровим: за спрямованістю, суспільною значимістю ініціативності (позитивна, негативна); за родом прояву (індивідуальна та колективна); за ступенем самостійності (цілком самостійна ініціативність; ініціативність, здатна виявлятися лише тоді, коли її підтримують інші); за ступенем творчості (репродуктивна, творча); за мотивацією (егоїстична; та, що розвивається під впливом суспільних мотивів); за продуктивністю ініціативних дій (правильна ініціативна дія; поспішна, помилкова, хоча вирізняється креативністю й оригінальністю); за стійкістю (короткочасні й тривалі дії) [2].

Результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження свідчать, що поняття «ініціативність» трактується ученими як: інтелектуальна властивість особистості; показник вищої форми активності; характеристика вольових якостей; інтегрована якість особистості; показник самостійності. Проте неможливо розглядати ініціативність з позиції окремо взятого підходу або лише однієї з її характеристик, оскільки ініціативність, як якість особистості, є результатом розвитку багатьох особистісних сфер.

Узагальнення основних підходів до трактування поняття «ініціативність» дає підстави визначити її як інтегровану якість особистості, в якій виявляється її бажання та прагнення мобілізувати морально-вольові, інтелектуальні, творчі зусилля на досягнення поставленої мети.

Ініціативність виступає важливим фактором особистісного розвитку та самовдосконалення, оскільки створює можливість для самовизначення та самоусвідомлення особистості. Однією із ключових характеристик ініціативності є її вияв за власним бажанням. Проте молодь може не відразу розпізнати власне прагнення та бажання виявляти ініціативність, а часто й проявляти цю потребу в негативних вчинках. Тому ініціативність потрібно формувати та стимулювати її вияв.

Одним із шляхів формування ініціативності молоді, спрямованої на розв'язання актуальних соціальних проблем, є її залучення до розробки та реалізації соціальних проектів. Термін «проект» походить від латинського «proicere» – кидати вперед, використовується як прототип, образ об'єкта чи виду діяльності [4, 54]. Сьогодні під соціальним проектом розуміють соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримка матеріальної чи духовної цінності, що має просторово-часові та ресурсні обмеження і позитивний соціальний вплив на людей [5, 36]. Реалізація соціального проекту створює можливості для впливу на соціальну ситуацію шляхом створення спеціально організованої та спланованої діяльності.

Об'єктами соціального проекту можуть виступати: соціальні явища (проблеми, що виникають у місцевій спільноті, – паління, наркоманія, лудоманія тощо); соціальні інститути (заклади освіти, культури, охорони здоров'я, департаменти виконання покарань; місцева адміністрація; магазини, дозвілєві центри та ін.); соціальне середовище (територія ВНЗ, вулиця мікрорайону, двір та ін.) [4, 89]. Соціальний проект може бути спрямований як на один із зазначених об'єктів, так і у комплексі впливати на соціальні явища, інститути, середовище.

Соціальні проекти класифікують за різними ознаками: за територіальною ознакою – міжнародні, національні, міжрегіональні, регіональні, місцеві; за характером запланованих змін – інноваційні та підтримуючі; за орієнтацією – суспільні (вирішення проблем організації та її членів) та благодійні (вирішення проблем соціально незахищених верств населення); за напрямом діяльності – соціально корисні та асоціальні (проекти неформальних угруповань та ін.); за особливостями фінансування – інвестиційні, спонсорські, кредитні, субсидовані, благодійні, змішані; за типом управління – проекти, якими керують ззовні та проекти, якими керують із середини організації; за соціальною спрямованістю – захист прав молоді, зайнятість молоді, вирішення екологічних проблем, удосконалення освітньої системи, захист прав дітей та молоді, моральне та естетичне виховання молоді, подолання проблем молоді та ін.; за ефективністю та визнанням – проекти-переможці; проекти, що затребувані в рамках

регіону; незатребувані проекти; за масштабами здійснюваної діяльності та фінансування – мікропроекти, малі проекти, мегапроекти; за джерелами фінансування – інвестиційні, бюджетні, донорські, благодійні, змішані; за терміном реалізації – короткотермінові, середньотермінові, довготермінові [4; 5].

Для того, щоб соціальні проекти бути затребувані та актуальні вони повинні відповідати певним потребам: громади у цілеспрямованій зміні та розвитку тих чи інших соціальних об'єктів, їхніх властивостей або взаємин; попередженням стихійного розвитку соціальних процесів і потребам у їх позитивному спрямуванні; реалізації соціальної ініціативності молоді; зниження рівня соціальної деструкції, рівня неорганізованості та нестабільності.

Розробка та реалізація будь-якого соціального проекту можлива завдяки соціальному проектуванню – як специфічному виду діяльності, спрямованому на вирішення актуальних соціальних проблем, які виникають у різних сферах життєдіяльності суспільства, безкорисливу допомогу тим категоріям та групам населення, які її потребують. Соціальне проектування сприяє розвитку соціальної сфери, подоланню різноманітних соціальних проблем [4, 71].

Як зазначає В. Курбатов, потребу в соціальному проектуванні формують такі умови: наявність складної соціальної проблеми; необхідність попереднього моделювання способів її вирішення; наявність часткових ресурсів для вирішення соціальної проблеми [3, 32].

Діяльність у сфері соціального проектування створює можливості для вияву ініціативності особистості, досягнення її особистісних та соціально спрямованих цілей, але й слугує засобом стимулювання та формування ініціативності особистості молодшої людини.

Залучення молоді до соціального проектування є ефективним засобом формування її ініціативності та реалізації громадських ініціатив цієї соціально-демографічної групи населення. Саме за допомогою проектування молоді може реалізовувати всі свої задуми та втілити в життя всі свої ідеї, розкривати свої творчі здібності. На жаль, в нашій країні громадська ініціативність молоді не підтримується суспільством на належному рівні. Для того, щоб молоді могла втілювати в життя свої ідеї, а головне мала бажання цим займатися, потрібно створити умови на рівні держави, які сприяли б зацікавленості молоді у діяльності на благо суспільства засобами соціального проектування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуславский М.Б. Циклы и стадии развития детского движения в XX – первой половине XXI века / М.Б. Богуславский // Теория, история, методика детского движения. – Кострома, 2002. – Вып. 6. – С. 96-98;
2. Говоров М.С. Психологическая характеристика инициативы школьников-подростков : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / М.С. Говоров. – М. : 1962. – 261 с;
3. Курбатов В.И. Социальное проектирование : учеб. пособ / В.И. Курбатов, О.В. Курбатова. – Ростов н / Д: Феникс, 2001. – 416 с;
4. Лесникова С.Г. Проектная деятельность как средство развития социальной инициативности подростка в условиях детской общественной организации: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С.Г. Лесникова ; Удмуртский гос. ун-т – Ижевск, 2005. – 248 с;
5. Луков В.А. Социальное проектирование: учеб. пособие / В.А. Луков. – 7-е изд. – М. : Изд-во Московского гуманитарного университета : Флинта, 2007. – 240 с;
6. Пашкина Л.Н. Социально-культурные условия воспитания инициативности участников молодежных общественных организаций: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Пашкина Людмила Николаевна; Моск. гос. ун-т культуры и искусств. – М., 2010. – 222 с;
7. Трошкін О. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: Дис...канд. пед.наук: 13.00.04. – Донецьк, 2004, – с. 35;
8. Трошкін О. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: Дис...канд. пед.наук: 13.00.04. – Донецьк, 2004. – С. 40;
9. Шавель С.А. Социальная сфера и мотивация творческой активности : автореф. дис. ... д-ра социол. наук : 22.00.04 / Шавель С.А.; АН БССР; Институт социологии Минск. – Минск, 1990. – 34 с.

Джердж Ю.

Науковий керівник – проф. Чайка В. М.

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСТУПНОСТІ У РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема обдарованості у наш час привертає до себе дедалі більше уваги. Вона стала актуальним питанням на сучасному етапі розвитку людства, від неї залежить майбутнє, подальший розвиток нашої цивілізації, оскільки суспільство потребує неординарних творчих, діяльних, інтелектуально й духовно розвинених особистостей. Для цього необхідно створювати умови щодо реалізації інтелектуального, творчого потенціалу кожної дитини.

Раннє виявлення, розвиток та виховання обдарованості є важливим завданням сучасної системи освіти. Чим швидше пробуджуються творчі здібності у дітей, тим вищого рівня розвитку вони зможуть